

Duncan Harding

DESTINATION MURMANSK

 SAGA
EGMONT

Duncan Harding

DESTINATION MURMANSK



 SAGA
EGMONT

Duncan Harding

DESTINATION MURMANSK

SAGA EGMONT

Destination Murmansk

är översat från engelska av Thor-Leif Strindberg efter

Tug at War

Copyright © 1978, 2018 Duncan Harding och Lindhardt og Ringhof Forlag A/S

All rights reserved

ISBN: 9788711773543

1. E-boksutgåva, 2018

Format: EPUB 2.0

Denna bok är skyddad av upphovsrätten. Kopiering för annat än personligt bruk får enbart ske efter överenskommelse med Saga samt med författaren.

www.Lindhardtogringhof.dk

Saga är ett förlag i Lindhardt og Ringhof, ett förlag inom Egmont-koncernen

Introduktion

»Den värsta sjöresan i världen», sa Winston Churchill 1942. Vad han syftade på var konvojerna från Hull till den ryska hamnen Murmansk som gjorde det möjligt för Storbritanniens och de andra allierade ländernas flottor att förse det krigsmärkta Sovjet med nödvändigt krigsmateriel mellan 1941 och 1944.

Männen som seglade dessa handels- och krigsfartyg hade andra och avsevärt grövre uttryck för att beskriva konvojerna. En tryckbar beskrivning var »ett nollgradigt helvete». Dessa sjömän hade inte bara att kämpa mot den tyska fienden utan också mot elementen. Arktiska vindar som kunde piska en utkiks ansikte rött som en dåligt stekt biff. Iskallt vatten där en överlevande från ett torpederat fartyg frös till döds på några minuter. Frusen metall som slet loss huden i blodiga slamsor från händerna om man var dum nog att röra vid den utan handskar.

Enbart utanför Björnön dog mer än tiotusen engelska och allierade sjömän under försök att segla genom »porten» till Barents hav — fler allierade sjömän än någon annanstans i världen. Det var Norra ishavets kyrkogård.

År 1942 brukade man säga att den som lyckades segla genom porten och ta sig tillbaka igen hade tur. Om man

klarade den fruktansvärda färden mer än ett par gånger hade man haft mer tur än man någonsin kunde få igen.

Det här är berättelsen om trettio män från Englands östkust som inte bara kämpade mot det nollgradiga helvetet utan också försökte segla genom den fruktade porten. Det är också berättelsen om de tyskar, från en annan ödslig kust, som lurade nere i det isgrå djupet och försökte stoppa dem. Det är, kort sagt, berättelsen om en tio dagar lång kamp där det inte fanns några segrare utan bara offer.

Första dagen: 22 december 1941

Hartmann kom in över den gyttjiga Yorksherekusten med sexhundrafyrtio kilometer i timmen. Engelsmännens luftvärn öppnade eld direkt, men det var ändå för sent. När engelsmännen lokaliserat honom svepte hans 109 E ner över Withernseas schabbiga storgata och kvinnorna som stod och köade utanför de små butikerna skingrades åt alla håll.

Oberstleutnant Hartmanns Messerschmitt vrålade vidare. Bortom de frostvita vinterfälten framför sig kunde han se de höga stålantennerna vid Patringtons radarstation. Där nere, i stationens underjordiska rum, skulle de bleka uniformerade kvinnorna — »fältmadrasserna» som Luftwaffe-piloterna föraktfullt kallade dem — nu hastigt placera in hans jaktplan på sina kartor. Men det skulle vara för sent igen. När de äntligen fått samman alla jaktplan kring York skulle han vara försvunnen för länge sedan. Ända sedan den gången en Spitfire-pilot sköt av honom benet över Dover sommaren 1941 hade han planerat den här sortens uppdrag ytterst noggrant.

Patrington försvann bakom honom. En bonde som stod och grävde i en ångande gödselhög sträckte på sig och vinkade. Men när han fick syn på de stora svarta korsen under planets vingar förvandlades vinkningen till en ilsken skakning med knytnäven. Hartmann gjorde en snabbdykning på tjugo meter. Bonden blev alldeles panikslagen och slängde sig huvudstupa i den mörkgula sörjan. Hartmann skrattade för sig själv, men det kyliga allvaret i hans blå ögon försvann inte. Han flög i höjd med trädtopparna. Under honom smattrade ett maskingevär ilsket, men han märkte det inte ens.

Till höger fick han så syn på vad han hållit utkik efter: Hedons grå gotiska kyrka som verkade alldeles för stor jämförd med de små röda tegellstenen runt omkring. Ett bättre landmärke kunde han Lite tänka sig. Det var som en skylt som pekade ut vägen till Hull.

Oberstleutnant Hartmann kastade en snabb blick på instrumentpanelen. *Alles in Ordnung*. Han satte sig bättre till rätta i stolen och kollade backspeglarna. Tom. Inga otrevliga engelsmän i hämlarna.

— Jaha, då är det dags för nästa vals, sa han till sig själv.

Han fortsatte i samma hastighet raka spåret från Hedon till sitt mål — Hulls hamn. Till vänster om honom syntes flodmynningens släta mattgrå vatten, och till höger hamnarbetarnas sönderbombade hus. Så fick han syn på en lång rad presenningtäckta lastbilar.

— Mer materiel åt Ivan! svor han sammanbitet.

Automatiskt pressade hans handskklädda tumme in avtryckaren. Hela jaktplanet darrade då åtta maskingevär började spotta kulor. Röda och vita spårljuskulor susade ner mot lastbilarna som rörde sig sakta fram över marken. På det här avståndet kunde han inte missa. Han kunde till

och med se hur kulorna borrade sig genom presenningarna. Konvojen stannade tvärt och just då han dånade fram över den främsta bilen exploderade en av lastbilarna. Han kunde inte höra knallen men tryckvågen kastade hans plan åtminstone femtio meter högre upp i luften.

— Högoktanigt bränsle, sa Hartmann glatt till sig själv.

Bakom honom började lågorna slå upp ur fordonsraden medan förarna rusade i väg för att ta skydd. Men det enbenta jaktplansesset hade redan glömt dem. Hans kalla blick var fixerad vid röran av master och skorstenar längre fram. Hans hjärna räknade snabbt ut vilka fartyg som skulle utgöra de bästa målen för hans två tvåhundra-femtiokilosbomber.

Han närmade sig på låg höjd med solen bakom sig. Någonstans i hamnen öppnade ett maskingevär eld. Han såg de vita spårljuskulorna accelerera upp genom luften mot honom. Kulor slog mot vingarna som sommarregn mot ett plåttak. Men han fortsatte, koncentrerad på sitt mål, en lång norsk tankbåt vars besättning rusade vilt åt alla håll när han svepte fram mot det. Han tryckte på bombutlösaren. Planet krängde till och steg plötsligt hundra meter. Han fick det under kontroll och jagade upp i skyn.

Under honom exploderade tankern. I ena ögonblicket var det en solid linje av metall, i nästa två väldiga halvor som stegrade sig uppåt och kastade männen ombord i havet som insekter. Hartmann tittade på sig själv i backspegeln och skrattade. Där fick han den jäveln.

Elden spred sig blixtnabbt över tankbåten och en jättelik pelare av oljig svart rök vällde upp mot den grå vinterhimlen medan Hartmann styrde hemåt. Men sedan

den där hemska julidagen när han fått se sin egen fot ligga och bada i den kladdiga röda sörjan på golvet i cockpiten hade han blivit försiktig. Han visste att vid det här laget var hela Humber side berett att stoppa den ensamme flygaren. Han visste också att luftvärnskanonerna på båda sidor om Humberfloden redan var riktade och bara väntade på att han skulle dyka upp. De flesta oerfarna piloter använde Humberfloden som navigationshjälp på vägen tillbaka till baserna i Holland. Men Oberstleutnant Hartmann var veteran — Spanien 1937, Polen 1939, Frankrike och England 1940. Han skulle inte flyga rakt in bland engelsmännens kulkärvar.

Det var då Hartmann gjorde sin stora upptäckt. Han svepte in lågt över Kung George V:s hamn med Humberflodens vidsträckta yta framför sig och var precis på väg att ta av åt höger för att lura engelsmännen när han fick syn på dem. En rad av handelsfartyg som sträckte sig ända från slussporten till flodmynningen visades sakta in på plats av en liten smäcker fregatt.

— *Ach du grosse Kacke am Christbaum!* svor Hartmann.

Han tvärade åt höger och flög över det smutsiga vattnet med sin svarta skugga jagande fram under sig. Så snart han kom fram till den gamla järnvägsbron över floden skulle han svänga in över Lincolnshire och försvinna ut över kusten där, utom räckvidd för Humber-försvaret och innan engelsmännens jaktplan från York hann reagera. Men nu var han tvungen att rapportera sin fantastiska tur.

I samma ögonblick som hemvärnsmannen Charlie Broke, tidigare i Yorkshires fjärde infanteribataljon, fick in den lågtflygande Messerschmitt i siktet på sitt gamla Lewis maskingevär från första världskriget bröt Hartmann sin radiotystnad.

— Bertha Arthur Martha här ... hallå Kontrollen ... kom Kontrollen! ropade han ivrigt.

Kontroll Alpen svarade nästan omedelbart.

— Hallå Bertha Arthur Martha ... Kontrollen här. Jag hör er klart och tydligt. Över!

Hartmann berättade sina nyheter. Han var så upphetsad att han knappt kunde behärska sig.

— Och hälsa grabbarna i Femte flygeskadern i Norge från mig, tillade han muntert, att min flottilj får en låda champagne för varje engelskt fartyg de sänker!

Nere på marken kunde hemvärnsman Broke knappt tro sina ögon när det tyska jaktplanet växte större och större i maskingevärets cirkelrunda sikte.

— För helvete, Joe, viskade han till sin kollega, Big Daft Joe Mercer, som liksom han själv jobbade på sockerbetsfabriken i Selby. Den där jävla stollen är på väg att begå självmord!

Men han glömde ändå inte tiden i Amiens 1918. Han tryckte träkolven hårt mot axeln, drog ett djupt andetag och började pressa in avtryckaren mjukt och försiktigt. »Som om det var ett fruntimmer ni smekte», hade sergeanten förklarat 1916.

— Och hälsa Femte att vi inte vill ha nån sån där sabla Moselle Sekt, utan äkta fransk champis, sa Hartmann just när Broke pressade in avtryckaren.

Messerschmitt var som en sittande and. Hartmann kände hur en kula borrhade sig rakt genom kylsystemet. Det blev en våldsam explosion och jaktplanet omvälvdes av ett vitt kvävande moln av förblindande glykolånga. Hartmann lossade snabbt på sina säkerhetsbälten. Han kämpade mot lufttrycket, reste sig upp i cockpiten och kikade över den splittrade vindrutan medan Messerschmitt lade sig i en

brant dykning ner mot marken. Humberflodens gyttjiga vatten rusade upp mot honom med fruktansvärd fart. Charlie Brokes finger kröktes kring avtryckaren igen medan han följde det störtande tyska planet.

— Var beredd att byta magasin, Joe.

— För guds skull — ge honom en chans, Charlie! ropade Big Daft Joe. Han har fått nog ändå.

— De enda bra tyskarna är döda tyskar, replikerade Broke och mindes ett uttryck som han inte använt på tjugo år.

Han tryckte av.

Maskingeväret stötte mot hans axel igen. Hartmann ramlade baklänges in i den brinnande cockpiten när skuren av kulor borrade sig in i planet. De röda varningslamporna på instrumentpanelen blinkade vilt. Hartmann tittade matt på dem där han satt pressad mot nackstödet medan Messerschmitten rusade mot marken med åttahundra kilometer i timmen. Så lätt det var att dö, tänkte han. Allt detta bökande, all träning, alla bekymmer, alla åren av förberedelser bara för det här — ett snabbt slut över någon undanskymd del av England långt från hans hemstad Hamburg. Oberstleutnant Hartmann, innehavare av Riddarkorset, slöt ögonen och inväntade resignerat döden i den fasta förvissningen att engelsmännen skulle få betala hundrafalt för hans död.

Med en väldig eldsvans efter sig slog Messerschmitten ner i en av Humberflodens gyttjiga stränder. Bränsletankarna exploderade och började brinna med ett våldsamt dån. Spårljusammunition ritade vita linjer åt alla håll.

— Fick vi honom ... fick vi honom? ropade den blinda kvinnan när den gamla fallfärdiga gården på stranden

började brinna till ackompanjemang av grisarnas skrin.

Explosionen fick det ljumma grå vattnet i emaljbalsan framför den fladdrande brasan att skvalpa ut på det dagsgamla exemplar av Hull Daily Mail den stod på.

— Det är fan att man inte ens ska kunna ta sig ett bad utan att de förbannade tyskarna ska ge sig på en, fräste underofficer Thirsk och höjde tvättlappen som om han hade lust att använda den på tysken som stört hans tvättning.

— Du kan ju använda badrummet, George, sa hans hustru Meg som satt och stickade i en fåtölj. Du behöver inte tvätta dig framför brasan.

— Är du galen? sa underofficer Thirsk. Du vet att det är farligt att få kallvatten på ryggen! Man kan dö av det. Jag trodde du var tillräckligt klyftig för att fatta det? Hans läderaktiga ansikte klövs långsamt i ett leende. Dessutom påverkar det ens sexliv — kallvatten. Det har samma effekt som de där slakpillren de gav oss under första världskriget när jag var rekryt. Du vill väl inte att din man ska sluta som tenor, eller hur?

Meg Thirsk tittade upp på sin mans magra kropp.

— Prata lagom! Du får väl din beskärda del, eller hur?

— Det vill allt till, sa underofficeren och klev upp ur balsan. Jag vill gärna ha fått smaka på en del innan jag vänder näsan i vädret. Det är inte mycket annat en stackars sailor får ut av livet.

— Du får vad du ska ha, George Thirsk, sa hans hustru lätt rodnande och räckte honom handduken som hon hade varmt framför elden. Varsågod ... och täck nu över den där otäcka saken. Tänk om din son kom ner och såg dig stå så där? Vad skulle han tro?

— Du tror väl ändå inte att han bara använder sin till att pissa med, Meg? Varför tror du han håller till nere på Mecca varenda kväll han har permis? För att snacka med nån om Stephen Spender eller nåt?

— Hurdan är han när han är hemma?

— Bekymra dig inte om honom, sa hennes man. Ge mig bandagen i stället.

Meg Thirsk räckte sin make de tjocka kräppbandagen som hängde bredvid handduken framför brasan för att bli varma. Han började vira dem runt sina stela knän. Och medan han gjorde det började Meg Thirsk peta på hörnet av linimentplåstret för att få in tumnageln under skyddspapperet.

— Är det äkta Wintergreen? frågade hennes man och fäste bandagen kring knäna. Det finns inget som ett riktigt Wintergreen för att hålla en varm om njurarna uppe vid Nordkap.

— Apotekaren sa att det här skulle kunna bränna ballarna av en tjur, sa hon och lyckades äntligen få in nageln mellan plåstret och skyddspapperet.

Underofficer Thirsk bara gapade.

— Sa mr Smithers det?

— Nej, tokfan. Han skulle aldrig säga nåt sånt. Du är den ende här i trakten som använder ett sånt språk.

— Uppfattat! All right, sätt dit jävelskapet nu.

Meg Thirsk strök fast plåstret på sin mans magra rygg. Han rös och ruskade på axlarna flera gånger.

— Fan, vad kallt, sa han. Men det blir varmt om några minuter. All right, var är min skjorta?

Meg Thirsk skakade på huvudet.

— Vad skulle du göra utan mig, George Thirsk? frågade hon.

Han gick fram till henne, naken som han var. Han rörde sig stelbent på grund av bandagen, som var det enda som kunde hålla hans reumatiska värk någorlunda borta medan han var ute till havs. Med överraskande ömhet tog han henne i sin seniga famn.

— Jag vet inte, Meg, sa han. Vad säger du om en liten drink innan familjen Thirsk ger sig ut till havs igen?

Hans läderaktiga ansikte såg så gammalt och fårat ut att tårarna trängde fram i Megs ögon. Plötsligt mindes hon honom sådan han sett ut när han första gången knuffat upp dörren till Mucky Duck — puben på George Street — år 1919. Hans breda bringa hade varit full av guldtränisar, mössan hade han haft tillbakaskjuten i nacken och hans vita tänder hade glimmat som en tandkrämsannons. Nu hade hans bröstkorg sjunkit ihop, det kolsvarta håret hade blivit grått och de vita tänderna hade han köpt från Panel för en och sex i veckan. Hon tryckte beskyddande hans magra reumatismplågade kropp intill sig.

— Skärp dig nu, George Thirsk, tvingade hon sig själv att säga. Har du nånsin hört talas om att nån i Hull dricker öl före middagen? Du har en lång resa framför dig. Du ska väl inte ha rören överhettade innan du ens har kommit i väg?

Den gamla frasen fungerade. Han släppte henne, tittade på henne och tänkte — som han gjort så många gånger under den här senaste permissionen — på hur gammal hon blivit.

— Du har rätt, min tös. Det är långt till Murmansk. Det duger inte att bli snurrig innan man ens har kommit ut från hamnen.

Underofficer Thirsk började långsamt gömma sin kropp i den uniform han burit med sådan stolthet under de senaste trettio åren. När Peter Thirsk, fjärdeofficer på Ellerman

Wilson-linjens stolthet, »SS St George», det snabbaste fartyget i Konvoj PQ 8, kom ner för att berätta för sina föräldrar att han skulle gå ombord på tankern i Skottland, såg underofficer Thirsk ut precis som en underofficer i kungliga flottan skulle: slank, prydlig, effektiv och orädd.

Londontåget hade just börjat slamra ut över den gamla järnbron över Humber utanför Goole när en plötslig explosion fick hela ekipaget att skaka till. Löjtnant Andrews, som kommit till slutet av »De dog med stövlarna på», ryckte till och rodnade när han såg att den fete affärsmannen tittade på honom över sin Yorkshire Post.

— Vad var det där för jävla oväsen? frågade han direkt och låtsades rätta till sin svarta slips för att inte visa hur besvärad han kände sig.

— Hull, sa affärsmannen. Hull får sig tydligen en omgång igen.

— Jag förstår, sa Andrews. Som vanligt visste han inte riktigt vad han skulle säga. Tyskarna, va?

— Ja, *tyskarna*, sa den fete affärsmannen och härmade hans accent. Ända sen ryssarna kom med i kriget har tyskarna hamrat ner på oss. Innan dess visste ni sydbor inget annat om det här stället än att ... att Humber var världens rövhål — och att Hull var nåt som var uppstoppat rätt i det!

Han sa det utan hätskhet. Men ändå rodnade Andrews igen. Han tyckte inte om att höra den sortens prat — det gjorde honom generad. Men den fete affärsmannen verkade inte lägga märke till det.

— Och nu försöker de förbannade tyskarna att sopa bort hela Hull från kartan!

— Är det verkligen så illa? frågade Andrews.

— Det är det. London är rena tepartyt jämfört med Hull. Först nu lade affärsmannen märke till den splitter nya marinuniformen. Murmansk, va? Första gången?

Löjtnant Andrew Andrews rodnade igen. Han rodnade jämt när han pratade med högre officerare, sjömän eller flickor — särskilt flickor — och han kunde inte förhindra det. Han pekade på varningsaffischen på vagnsväggen.

— Obetänksamt prat kostar liv.

Den fete mannen skrattade.

— Inbilla er inget, löjtnant. Hälften av alla människor i Hull och Grimsby vet mer om seglingarna till Murmansk än era chefer vid amiralitetet. När de där sjömännen på handelsfartygen kommer in på horhusen bakom Hedon Road pladdrar de av bara tusan för att visa vilka hjältar de är. Titta på mig, till exempel, löjtnant. Jag är inköpare åt en brädgård intill hamnen. Jag har ingen särskild informationskälla men jag tror att jag kan gissa ganska rätt om vad ni tänker göra de närmaste veckorna. Ni ska möta en konvoj nånstans utanför Islands västkust, där ni också får sällskap av de tunga eskortfartygen. Sen går ni vidare förbi Björnön in i Barents hav och där lämnar de stora gossarna er igen. Han skrattade torrt. Överger er, skulle nog en del av skepparna på handelsfartygen vilja säga, för det är precis där som tyskarna kommer att börja peppra er. Först bombplanen från Norge och sen krigsfartygen — och vad de inte lyckas med fixar ubåtarna. Han gjorde en paus och suckade. Ni ser, till och med jag vet.

Innan Andrews hann svara drogs deras uppmärksamhet till en brinnande Messerschmitt som tydligen störtat rakt ner på en liten gård på stranden vid flodmynningen. Hemvärnet höll redan på att spärra av området runt omkring för att hålla souvenirjägare och plundrare borta.

— Tja, det där var i alla fall en tysk mindre, sir, anmärkte Andrews muntert. Han kommer inte att släppa fler bomber på Hull.

— Det finns åtskilliga fler där han kommer ifrån, sa hans resällskap buttert.

Den unge marinofficeren ryckte på axlarna och vände sig om för att titta ut genom det smutsiga fönstret på raderna av artonhundratalshus som visade att de närmade sig Kingston-upon-Hull. Affärsmannen sneglade på honom. En ung man i stilig uniform, som inte verkade riktigt säker på om han hade rätt att bära den. Det var precis så hans egen son John såg ut när han gav sig i väg från Hull på sin första resa till Murmansk. Han hade aldrig återvänt.

Några minuter senare ångade londontåget in i Hull. Paragon Street-stationen var full av liv och rörelse. Rödmössor höll utkik efter desertörer. Självupptagna officerare gick med myndiga steg på plattformen. Ortens prostituerade stod i skuggorna och väntade på kunder. Och överallt myllrade det av bleka sjömän med kappsäckar på axeln och scarves kring halsen. Alla var på väg mot de blåmålade bussarna som skulle ta dem ner till hamnen.

— All right, grabbar, ut med er! Sätt fart!

Furir Erickson slog till med handen på lastbilsflakets tältduksvägg.

— Sätt i gång nu och se till att få tummen ur arslet. Vi ska gå resten av vägen.

Det hördes en del stönande och muttranden inifrån tretonnaren.

— Jag dör om jag ska gå i det här vädret, furir, ropade någon.